

Lesprogramma

De Vreedzame School

op hoofdlijnen

De Vreedzame School in een notendop

De Vreedzame School beschouwt de klas en de school als een leefgemeenschap, waarin kinderen zich gehoord en gezien voelen, een stem krijgen, en waarin kinderen leren wat het betekent om een 'democratisch burger' te zijn: open staan voor en kunnen overbruggen van verschillen tussen mensen, een bijdrage leveren aan het algemeen belang, en actief verantwoordelijk willen zijn voor de gemeenschap. Daarmee bieden we kinderen perspectief en hoop: ze ervaren dat het uitmaakt dat ze er zijn, dat ze 'er toe doen'.

Op het niveau van de leerlingen streeft het programma ernaar om kinderen te leren:

- 1) op een democratische manier met elkaar beslissingen te nemen
- 2) constructief conflicten op te lossen
- 3) verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar en voor de gemeenschap
- 4) een open houding aan te nemen tegenover verschillen tussen mensen
- 5) volgens welke principes onze democratische samenleving is ingericht.

Op het niveau van de school realiseert het programma een positief sociaal en moreel klimaat, waarin:

- iedereen op een positieve manier met elkaar omgaat
- de eigen kracht van kinderen benut wordt
- leerkrachten en leerlingen zich veilig voelen en prettig werken
- handelingsverlegenheid bij leerkrachten voorkomen wordt.

Het hart van De Vreedzame School wordt gevormd door het basiscurriculum. Deze lessenserie bestaat uit een wekelijkse les of activiteit in alle groepen van 30-45 minuten. Er zijn 38 lessen verdeeld over zes blokken:

1. We horen bij elkaar – groepsvorming en een positief sociaal klimaat
2. We lossen conflicten zelf op - conflicthantering
3. We hebben oor voor elkaar – communicatie
4. We hebben hart voor elkaar – gevoelens
5. We dragen allemaal een steentje bij – verantwoordelijkheid
6. We zijn allemaal anders – diversiteit.

Niet alleen lessen

Dit is een van de mappen die horen bij het programma van De Vreedzame School. Er zijn 7 mappen: een voor peuters en kleuters en verder een voor elke groep: groep 3 tot en met 8. Bovendien zijn er vervolgm modules (Groepsvergadering, Leerlingparticipatie), een Volgstelsel, een Aanpak Gedragsproblemen, een programma 'De Vreedzame Wijk', en is er voor deelnemende scholen nog een map Mediatortraining, een map Workshop voor Ouders, en is er een map voor externe begeleiders Draaiboek Training Vreedzame School.

Deze mappen zijn niet los verkrijgbaar. Ze vormen een integraal programma. De Vreedzame School bestaat uit:

- een training voor schoolteams
- klassenbezoeken
- een lessenserie voor alle groepen
- een informatieavond en workshops voor ouders
- training voor leerlingmediatoren.

Scholen die meedoen aan het programma krijgen gedurende twee jaar externe begeleiding bij de invoering (zie voor meer informatie het Algemeen Gedeelte).

Kerngedachte hierachter is: **De Vreedzame School is veel meer dan louter een serie lessen!** De Vreedzame School streeft naar een cultuur in de klas en de school waarbij kinderen zich gehoord en gezien voelen en een stem krijgen. De lessen zijn hierbij niet meer dan een belangrijk hulpmiddel, en bieden een kapstok om de inhoud aan te bieden. Veel belangrijker is de **toepassing** van het gedachtegoed van De Vreedzame School door de groepsleerkracht (en alle andere volwassenen in de school die met leerlingen te maken hebben) op elk moment in elke situatie! Willen we dat leerlingen hun conflicten op een constructieve manier oplossen, dan zullen we als leerkracht dat zelf ook moeten doen. Willen we dat kinderen zich verantwoordelijk voelen, dan moeten we ze die verantwoordelijkheid wel geven!

Inhoud van de map

Wat vindt u in deze map? Na deze introductie treft u de volgende onderdelen aan:

- Algemeen gedeelte
- Lessen blok 1
- Lessen blok 2
- Lessen blok 3
- Lessen blok 4
- Lessen blok 5
- Lessen blok 6
- Binnenkomers en Afsluiters
- Werkbladen

Elk lesblok begint met een inleiding en een overzicht van de lessen per blok. De lessen zelf zijn zo geschreven dat u er onmiddellijk mee uit de voeten kunt. Er is bij de meeste lessen weinig voorbereiding of materiaal nodig.

Een paar aanwijzingen nog. De les is altijd opgebouwd volgens het vaste stramien:

Binnenkomer

De les begint altijd met een korte, speelse activiteit. Het is de kunst om deze activiteiten ook écht kort en flitsend te houden, en niet de (toch vaak al) korte spanningsboog van de leerlingen al gelijk met de binnenkomer te verspelen. Omgekeerd: de binnenkomer dient als blikvanger voor de les. U zet de leerlingen even op een ander spoor: geen taal, rekenen of spelling, maar iets heel anders, iets dat meer

te maken heeft met onze groep en onszelf; bovendien gaan we deze hele les met elkaar werken.

U begint De Vreedzame School-lessen dan ook (vrijwel) altijd in de kring! Als dat nog moeite kost, is het belangrijk om dat met de klas te gaan oefenen. Oefen ook gerust af en toe even droog: "We gaan even kijken hoe snel en hoe rustig we alle stoelen in de kring kunnen zetten". Laat de kinderen in het begin maar kort in de kring zitten, en bouw het langzaam op. Ook de regels in de kring zullen heel duidelijk aan de orde moeten komen (elkaar laten uitpraten; naar elkaar luisteren; enzovoort). We gaan in de kring zitten omdat we willen dat de leerlingen op elkaar betrokken zijn. In elke les doen we een voorstel voor een binnenkomeer. Slechts in sommige gevallen is de binnenkomeer direct gekoppeld aan de inhoud van de les die volgt. Dan raden we aan om die binnenkomeer te gebruiken. Maar in de meeste gevallen, kunt u ook een keuze maken uit de lijst met Binnenkomers en Afsluiters (verder op in de map).

Wat gaan we leren?

Vaak is een schooldag iets wat kinderen overkomt. Ze weten van tevoren niet wat ze gaan doen; ze weten na afloop niet wat ze hebben geleerd; ze zijn zich soms nauwelijks bewust van hun eigen ontwikkeling. Tegenwoordig is wel duidelijk dat hoe actiever leerlingen zijn en hoe meer ze zich bewust zijn van hun eigen leerproces, hoe beter de resultaten. Uit alle onderzoeken blijkt dat als leerlingen zich bewust zijn van wát ze die les gaan leren, er een veel grote leereffect is. Oriënteer de leerlingen dus op wat komen gaat. Haal samen met de leerlingen op waar de vorige les over ging, waar het hele blok over gaat, en af en toe waar De Vreedzame School ook weer over ging. Dat alles helpt enorm om leerlingen te leiden naar een toegenomen inzicht, kennis of vaardigheid.

Neem dan de onderdelen op de agenda met ze door, en vraag of iedereen zich daarin kan vinden. Het lijkt een leeg ritueel, maar u vraagt als leerkracht eigenlijk een soort 'commitment': OK, dat gaan we doen! Mocht er een leerling zijn die een opmerking heeft over de agenda ("Kunnen we niet dat rollenspel van vorige week nog eens doen?"), neem die dan ook serieus. Sta model, en pas democratie toe!

Lesactiviteiten

De lesactiviteiten spreken voor zich. Er wordt gebruik gemaakt van diverse werkvormen. We hebben geprobeerd er zoveel mogelijk variatie in te stoppen. De ervaring leert dat sommige leerkrachten van deze lessen eindeloze praat sessies maken! Uiteraard met de beste bedoelingen: je wil als leerkracht graag dat iets overkomt, en als dat niet direct lukt, ga je nog even door. U kunt echter veel beter een inhoud kort en krachtig aanbieden (als de aandacht er nog is), en als u het idee heeft dat het nog (lang) niet volledig is overgekomen, er op een ander moment weer op terugkomen. De blokken en lessen zijn ook zo opgebouwd dat sommige inhoud later weer terugkeren. Bovendien: door het jaarlijks opnieuw aanbieden van de lessen is de kans groot dat langzamerhand bepaalde inzichten wel inslijpen.

Wat hebben we geleerd?

Dit is het moment waarop u terugkomt op het doel van de les. Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Maak ook van de gelegenheid gebruik om kinderen te bevragen op wat ze van de lessen vonden. Doe het niet elke les even intensief. De ervaring leert dat soms de evaluatie een zinloos ritueel wordt, waarin leerlingen netjes opzeggen wat van ze gevraagd wordt. Het gaat er om dat leerlingen écht iets te zeggen hebben.

Afsluiter

Wat bij bovenstaand stukje over Binnenkomers staat, geldt ook hier. U kunt de

voorgestelde afsluiter doen, of er zelf een kiezen uit de lijst met Binnenkomers en Afsluiters. De Afsluiter is ook bedoeld om de les mooi af te ronden, en de overgang te maken naar iets anders.

Na de les

Na de les begint het pas! Alles draait om toepassing in de praktijk. Achter elke les staat daarom een aantal activiteiten genoemd die na de les dienen te worden uitgevoerd, om dat wat in de les aan de orde is geweest toe te passen in de dagelijkse praktijk. Bij veel lessen worden ook nog 'suggesties voor toepassing' genoemd. Deze suggesties zijn vrijblijvend, en ook bedoeld om de transfer van de les naar het echte leven te bewerkstelligen.

Uiteraard sluit dit aan bij wat hierboven is gezegd over het 'niet bij een les alleen laten'. Sociale en emotionele inzichten en vaardigheden leren kinderen niet van een lesje. Dat vraagt om een omgeving waarin kinderen allerlei leerervaringen op kunnen doen. De grote kunst als leerkracht is om elke kans te benutten die zich voordoet om kinderen in échte, betekenisvolle situaties iets te leren van De Vreedzame School. Een spellingles geef je, zo zou je kunnen zeggen, meer 'met je hoofd', maar De Vreedzame School onderwijs je '**met je hart**'. Pas daarom voortdurend alle principes die je de leerlingen wilt leren op jezelf toe!

Coöperatief leren in De Vreedzame School

De Vreedzame School wil de klas een leefgemeenschap laten zijn waarin alle leerlingen met elkaar kunnen en willen samenwerken. Het blijkt nodig te zijn om samenwerken aan te leren, het gaat niet vanzelf. Veel leerkrachten hanteren een vorm van samenwerken of groepswork. Het bezwaar daarvan is dat bij ongestructureerd samenwerken sommige leerlingen een veel grotere inbreng hebben in het gezamenlijke product dan anderen.

Om dat samenwerken zodanig aan te leren dat alle leerlingen een gelijkwaardige inbreng hebben, is in het programma een aantal coöperatieve werkvormen opgenomen. Deze werkvormen zijn ontleend aan *Structureel Coöperatief Leren* (Kagan, 2010), waarmee op een specifieke manier vormgegeven wordt aan samenwerken en interactie. Door de duidelijke en gestructureerde manier van werken leren leerlingen van elkaar en met elkaar en kunnen ze gezamenlijk een doel bereiken.

Bij coöperatief leren werken leerlingen samen (met de hele klas, in tweetallen of teams van vier). Die samenwerking blijkt een positief effect te hebben als er sprake is van:

1. Gelijke deelname: alle leerlingen participeren op basis van gelijkwaardigheid. De structuur zit zo in elkaar, dat ieder ongeveer in dezelfde mate meedoet.
2. Individuele aanspreekbaarheid: iedere leerling kan aangesproken worden op het product of op het proces. U kunt als leerkracht willekeurige leerlingen om een antwoord vragen.
3. Positieve wederzijdse afhankelijkheid: leerlingen zijn op een positieve manier van elkaar afhankelijk bij het uitvoeren van hun gezamenlijke opdracht. Ze zijn daarbij bereid om elkaar te steunen en te helpen, zodat iedereen in staat is om die opdracht uit te voeren en een bijdrage kan leveren aan het succesvol volbrengen van de opdracht.
4. Simultane interactie: bij het uitvoeren van de opdracht zijn de leerlingen waarneembaar actief betrokken. In de klas is zichtbaar welk percentage tegelijkertijd actief is.

Op deze manier kan niemand er een beetje bijhangen of overheersen. Er is een flink aantal 'didactische structuren' uitgewerkt die voldoen aan deze vier basisprincipes. Een didactische structuur is een gestructureerde coöperatieve werkvorm, waardoor op specifieke wijze vorm wordt gegeven aan de interactie tussen leerlingen. Het voordeel van het hanteren van deze structuren is dat ze zijn in te passen binnen de werkwijze van de school en dus ook goed hanteerbaar zijn bij het gebruik van verschillende methodes.

In het basiscurriculum van De Vreedzame School hebben wij zes didactische structuren verwerkt. In de eerste drie blokken worden steeds twee nieuwe didactische structuren aangeboden. In ieder volgend blok komen de aangeboden didactische structuren (hierna vanwege de leesbaarheid verder 'coöperatieve werkvormen' genoemd) weer aan bod in verschillende variaties:

- vanaf blok 1: *Zoek Iemand Die en TafelRondje per Tweetal*.
- vanaf blok 2: *TweePraat en In de Rij*.
- vanaf blok 3: *Mix en Ruil en TweeGesprek op Tijd*.

In de inleiding van ieder blok staat kort beschreven welke coöperatieve werkvormen in dat blok aan bod komen, en is een kader opgenomen met daarin de stappen. De kaders zijn ook hierachter als bijlagen opgenomen.

De coöperatieve werkvormen zijn met toestemming overgenomen van Bazalt en haar partners van het MI/SCL netwerk NL (Kagan, S. & Kagan, M. (2010), *Coöperatieve Leerstrategieën*. Vlissingen: Bazalt; Kagan, S. (2007), *Structureel Coöperatief Leren*. Vlissingen: Bazalt; Kagan, S., Kagan, L., Kagan, M. & Kopmels, D. (2009), *Bouwen aan Klasklimaat*. Vlissingen: Bazalt).

Taal en woordenschat in De Vreedzame School

In het programma wordt ook veel aan woordenschatontwikkeling gedaan. Scholen dienen veel aandacht aan de basisvaardigheden, met name taalonderwijs, te schenken. Daarnaast wil een school echter ook graag tijd vrijmaken voor een aanbod op het terrein van sociale competentie en burgerschapsvorming. Het aardige is dat een school met De Vreedzame School aan beide doelen tegelijk werkt. De taal speelt een belangrijke rol in dit programma. We gaan er niet van uit dat leerlingen de taal die ze hiervoor nodig hebben zomaar vanzelf al bezitten. Met dit programma leren ze taal. Functionele taal, die niet los wordt aangeboden, maar in de context waarin het gebruikt wordt. Woorden en uitdrukkingen die horen tot het domein van de sociaal-emotionele ontwikkeling en de opvoeding tot democratisch burger. Daarnaast oefenen de leerlingen ook met explorerende gesprekken, tweegesprekken, woordvelden en tal van andere talige werkvormen.

Het meest expliciet is het uitbreiden van de woordenschat. Bij elke les worden de woorden genoemd die worden aangeleerd. De woordenschat die in De Vreedzame School aan de orde komt wordt aangeboden volgens de didactische principes zoals beschreven in *Met woorden in de weer* (Van den Nulft & Verhallen). Deze methode onderscheidt vier fasen in het woordenschatonderwijs: voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren. In het kort:

- *Vorbereiden*: het creëren van de context, het activeren van voorkennis en leerlingen betrekken.
- *Semantiseren*: het aanbieden, uitleggen en het toelichten van de betekenis(sen) van een woord.
- *Consolideren*: het inoefenen en onthouden van de betekenis van het woord, inprenting in het geheugen.
- *Controleren*: terugvragen om te checken of de te leren woorden ook werkelijk onthouden zijn.

Van deze vier fasen hebben het voorbereiden, semantiseren en consolideren een duidelijke plaats in de Vreedzame School. In de Vreedzame Schoollessen wordt een specifieke woordenschat aangeleerd, vooral op sociaal-emotioneel terrein. In elke les wordt aangesloten op de informele voorkennis van de kinderen (die op sociaal-emotioneel gebied natuurlijk ruimschoots voorhanden is), de begrippen worden benoemd, en de woorden uitgelegd. Vervolgens worden de woorden in de lessen én daarbuiten functioneel gebruikt en herhaald zodat de consolidering plaatsvindt. Belangrijk voor de consolidatie van de aangeleerde woorden is om woorden enige

tijd zichtbaar te laten zijn door ze in de klas op te hangen. Op een **woordmuur**, aan een lijntje, op het Vreedzame School-prikbord of waar dan ook. Laat de woorden tijdens het blok waarin ze geleerd worden (en eventueel een tijdje erna) hangen. Wanneer u al werkt met woordenschatonderwijs dan kunt u de woorden van De Vreedzame School hierin integreren. U vindt een overzicht van de aangeboden woorden op de pagina's hierachter.

Veel succes met het programma van De Vreedzame School!

Coöperatieve werkvormen in De Vreedzame School

In de Rij

De leerlingen ontdekken dat ze allemaal een positie innemen binnen de groep en leveren vervolgens in gemixte tweetallen een bijdrage aan een opdracht.

1. De leerkracht geeft aan waar de rij over gaat.
2. De leerkracht geeft aan waar de rij begint en waar deze eindigt.
3. De leerlingen bepalen hun plaats in de rij door te overleggen en zichzelf te vergelijken met hun groepsgenoten.
4. Leerlingen corrigeren elkaar positief totdat de rij goed staat.
5. De leerkracht checkt de rij door de leerlingen hardop kort hun positie te laten noemen.
6. De leerkracht vormt tweetallen op basis van de rij.
7. De leerkracht geeft de vervolgoopdracht en de leerlingen voeren die uit. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
8. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen om iets te vertellen over wat gedaan is in het tweetal.

15

Mix en Ruil

De leerlingen lopen door de klas met een kaartje in de hand. Ze stellen elkaar een vraag die past bij het kaartje

1. De leerkracht geeft iedere leerling een kaart. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. Iedere leerling loopt met een kaart in de hand door de klas.
3. De leerlingen houden hun hand omhoog totdat ze een partner hebben gevonden.
4. De leerlingen stellen elkaar een vraag die past bij de kaart en geven antwoord.
5. De leerlingen bedanken / complimenteren elkaar.
6. De leerlingen ruilen kaarten en steken hun hand omhoog om een nieuwe partner te vinden.
7. Doorgaan totdat de leerkracht een stiltesignaal geeft.
8. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen iets te vertellen wat ze gehoord hebben.

TweeGesprek op Tijd

De leerlingen werken in tweetallen. Ze vertellen om de beurt gedurende een tevoren vastgestelde tijd terwijl de ander luistert

1. De leerkracht geeft een gespreksonderwerp of stelt een vraag waarop een langer antwoord gegeven kan worden. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. De leerkracht geeft aan hoeveel tijd iedere leerling heeft om te vertellen.
3. De leerkracht geeft denktijd.
4. De leerkracht geeft aan wie er mag beginnen met vertellen.
5. De luisteraar luistert actief en geeft een positieve reactie na de spreektijd.
6. De leerlingen wisselen op teken van de leerkracht van rol.
7. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen iets te vertellen van wat zij gehoord hebben.

Variant: luisteraar mag vragen stellen, na afloop willekeurig enkele luisteraars vragen hoe het gelukt is om vragen te stellen.

TafelRondje per Tweetal

De leerlingen leveren in tweetallen om de beurt een (schriftelijke) bijdrage aan een opdracht.

Ieder tweetal heeft één blad papier en één pen.

1. De leerkracht stelt een open vraag waarop meerdere korte antwoorden mogelijk zijn. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. De leerkracht geeft kort denktijd.
3. De leerkracht geeft aan wie mag beginnen.
4. De leerling die het eerst aan de beurt is, schrijft één van zijn of haar antwoorden op.
5. De andere leerling krijgt nu de pen en het papier en schrijft één van zijn of haar antwoorden op.
6. De leerlingen blijven om de beurt werken aan de gezamenlijke opdracht.
7. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen een voorbeeld te noemen.

Variante: tekenen, om en om een bijdrage aan een werkstuk.

Zoek iemand Die (variant zonder werkblad)

De leerlingen lopen door het lokaal en zoeken aan de hand van een opdracht van de leerkracht een klasgenoot.

1. De leerkracht geeft een opdracht en geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. De leerlingen lopen door het lokaal en houden hun hand omhoog totdat ze een partner hebben gevonden.
3. De leerkracht creëert bij een oneven aantal voor een leerling die over is de mogelijkheid om aan te sluiten bij een tweetal.
4. De leerlingen praten kort over de opdracht.
5. De leerlingen nemen afscheid van elkaar op teken van de leerkracht.
6. Opnieuw stap 1 tot en met 4 aan de hand van een andere opdracht van de leerkracht. Maak bij een oneven aantal de groep er verantwoordelijk voor dat er iedere keer een andere leerling over is.
7. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen iets te vertellen van wat ze gehoord hebben.

Zoek iemand Die (met werkblad)

De leerlingen lopen door het lokaal en zoeken een klasgenoot, die ze een vraag stellen van hun werkblad.

1. De leerlingen krijgen een werkblad, de leerkracht bespreekt kort de vragen met de leerlingen. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. De leerlingen lopen door het lokaal en houden hun hand omhoog totdat ze een partner hebben gevonden.
3. In tweetallen stelt leerling A een vraag van het werkblad aan leerling B. Leerling B vertelt. Leerling B noteert zijn of haar naam op het werkblad van leerling A bij de betreffende vraag.
4. De leerlingen wisselen van rol: nu mag leerling B een vraag stellen aan leerling A.
5. De leerlingen bedanken elkaar. Zij doen hun hand omhoog en zoeken een nieuwe partner.
6. Opnieuw stap 2 t/m 4 tot het werkblad compleet is (of tot de leerkracht een stiltesignaal geeft).
7. Wanneer het werkblad van een leerling volledig is ingevuld, gaat hij of zij zitten. Deze leerling kan door de anderen benaderd worden als vraagbaak.
8. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen iets te vertellen van wat ze gehoord hebben.

TweePraat

In tweetallen geven de leerlingen om de beurt een antwoord op een vraag.

1. De leerkracht stelt een open vraag waarop meerdere korte antwoorden mogelijk zijn. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. De leraar geeft kort denktijd.
3. De leraar geeft aan wie mag beginnen.
4. De leerlingen geven om de beurt antwoord.
5. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen een voorbeeld te noemen.

Aangeboden woorden

Groep 3	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7
Blok 1				
de agenda	de regel	de afspraak	verantwoordelijk	uniek
de binnenkomer	de afspraak	verantwoordelijk	solliciteren	je verantwoordelijk voelen
de regel	de taak	solliciteren	de commissie	de sollicitatie
de taak	de afbreker	de commissie	de sollicitatie	respect hebben
de opsteker	de opsteker	de tip	Kritiek hebben	discriminatie
de afbreker	de mening	negatief	de tip	het debat
de mening	mee eens	positief	negatief	het contract
mee eens	samenwerken	de kritiek	positief	
plagen	plagen	het argument	respect hebben	
	pesten	pesten	het argument	
		de meeloper	samenwerken	
		de omstander	ergens vertrouwen in hebben	
			iemand vertrouwen	
			iemand wantrouwen	
			de meeloper	
			de omstander	
			het contract	
Blok 2				
het conflict	het conflict	het meningsverschil	lichamelijk	het belang
de ruzie	de ruzie	reageren	verbaal	agressief
de win-win-oplossing	reageren	het voornemen	geestelijk	onderhandelen
de win-verlies-oplossing	de win-win-oplossing	het compromis	het geweld	concessies doen
tevreden	de win-verlies-oplossing	de verlies-verlies-oplossing	het voordeel	gewelddadig
de oorzaak	de verlies-verlies-oplossing	escaleren	het nadeel	vreedzaam
het gevolg	tevreden	irritant	het compromis	tevreden
uitpraten	de oorzaak	ergeren	de schaarste	iets herstellen
	het gevolg	afkoelen	een ander buitensluiten	de overlast
	uitpraten			de schaarste
	afkoelen			de waarde
Blok 3				
het misverstand	het misverstand	het misverstand rechtzetten	de communicatie	het debat
het gezichtspunt	het gezichtspunt	in iemands schoenen gaan staan	de lichaamstaal	de stelling
de mening	de mening	het argument	het besluit	
mee eens	mee eens	de overeenstemming	overtuigen	
	het argument	overtuigen	de vergadering	
	de vergadering	de vergadering	het debat	
	de overeenstemming	het besluit	samenvatten	
	het besluit	de houding		
	de belangstelling	het gebaar		
	samenvatten			
Blok 4				
het gevoel	het gevoel	de schaamte	de rouw	inleven
de pantomime	de barometer	kleinere	het feit	
afkoelen	de thermometer	vernederen	het interview	
het verschil	afkoelen	buitensluiten		
	teleurgesteld			
	eenzaam			
	buitensluiten			
	de overeenkomst			
	het verschil			
	gemeenschappelijk			
Blok 5				
helpen	mediator	behulpzaam	verantwoordelijk	participeren
bemoelen	mediatie	zorgzaam	de gemeenschap	ergens een steentje aan bijdragen
mediator		voor iemand zorgen	ergens een steentje aan bijdragen	een bijdrage leveren
mediatie		het voornemen	een bijdrage leveren	initiatief nemen
			het voornemen	de commissie
Blok 6				
de overeenkomst		de overeenkomst	de biografie	levensbeschouwing
het verschil		het verschil	gemeenschappelijk	religie
		de ja/nee vraag	iets gemeen hebben	religieus
		de praatvraag	de ja/nee vraag	
		doorvragen	de praatvraag	
		het oordeel	doorvragen	
		het vooroordeel		

Jaarplanning VS 2018-2019 - Regio Noord

Week	Mnd	Groep
?		
29	jul	
35	aug	
36	sep	Blok 1: les 1,2,3,4
37	sep	Blok 1: les 5,6,7,8
38	sep	Blok 1: les 9,10
39	sep	
40	okt	Blok 2: les 11
41	okt	Blok 2: les 12
42	okt	Blok 2: les 13
43	okt	Herfstvakantie
44	okt/nov	Blok 2: les 14
45	nov	Blok 2: les 15
46	nov	Blok 2: les 16
47	nov	
48	nov	Blok 3: les 17
49	dec	Blok 3: les 18
50	dec	Blok 3: les 19
51	dec	Blok 3: les 20
52	dec	kerstvakantie
1	dec/jan	kerstvakantie
2	jan	Blok 3: les 21
3	jan	Blok 3: les 22
4	jan	
5	jan/feb	Blok 4: les 23
6	feb	Blok 4: les 24
7	feb	Blok 4: les 25
8	feb	voorjaarsvakantie
9	feb/mrt	Blok 4: les 26
10	mrt	Blok 4: les 27
11	mrt	
12	mrt	Blok 4: les 28
13	mrt	
14	apr	Blok 5: les 29
15	apr	Blok 5: les 30
16	apr	Blok 5: les 31
17	apr	Blok 5: les 32
18	apr/mei	meivakantie
19	mei	meivakantie
20	mei	
21	mei	Blok 6: les 33
22	mei	Blok 6: les 34
23	jun	Blok 6: les 35
24	jun	Blok 6: les 36
25	jun	Blok 6: les 37
26	jun	Blok 6: les 38
27	jul	
28	jul	
29	jul	zomervakantie